Acc. No. 3278

ఆంధ్ర సంస్థానములు : సాహిత్యపోషణము

(సాహిత్య అకాడమీ బహుమతినందిన రచనము)

డా. తూమాటి దోణప్ప, ఎం. ఏ., పిఎచ్. డి.

నూజివీడు

ప్రవేశిక

కృష్ణామండలములోని ప్రాచీనమయిన సంస్థానములలో నూజివీడు సంస్థాన మొకటి. ఇందలి గ్రామములు 231. వైశాల్యము 569 చ.మై. 1802 నాఁటి రాఁబడి రూ. 4,97,595 లు, పేష్కషు రూ. 3,08,000 లు. ఏకఖండముగా నుండిన ఈ సంస్థానము శోభనాద్ర్యప్పరావుగారి (1830-1868) పిమ్మట తలయెత్తిన అన్నదమ్ముల అంతఃకలహములవలన 1882 లో వెంట్రప్రగడ, వుయ్యూరు, మీర్జాపురము, కపిలేశ్వరపురము, తేలప్రోలు, మేడూరు—అను ఆఱు ఎస్టేటులుగా నవతరించినది. నారయ్యప్పారావుగారి వంతునకు వచ్చిన వెంట్రప్రగడ—అతని ముగ్గురు కుమారులకు పంపకమగుట వలన వెంట్రప్రగడ, మునునూరు, గన్నవరము అను మూఁడు క్రొత్తఎస్టేటులుగా నేర్పడినది. 1938 లో వుయ్యూరు ఆదాయము రూ. 3,64,319 లు; పేష్కషు రూ. 24,565 లు, మీర్జాపురము రాఁబడి రూ. 1,76,283 లు; పేష్కషు రూ. 11,446 లు, కపిలేశ్వరపురము రాఁబడి రూ. 32,502 లు; పేష్కషు రూ. 5,485 లు.

సంస్థాన చరిత్రము

కాకతీయచక్రవర్తులనాఁడు పద్మనాయకకులోద్భవులగు వెలమవారు డెబ్బదియేడు గోత్రములవారలుగా వర్గీకరింపఁబడియుండిరఁట! ఒక్కొక్క గోత్రమున కొక్కొక్క నాయకుఁడుచొప్పున నేర్పడిన యీ డెబ్బదియేడుగురు వెలమవీరులు చక్రవర్తికి అంగరక్షకులుగా నుండెడివారఁట! వీరికి అర్హారీతిని సత్కారాదికములు జరుగుచుండెడివఁట! వీరిలో రేచెర్ల, విప్పర్ల, విరియాల గోత్రజులు చాల ప్రధానులు. నూజివీటి కోవవారు విప్పర్లగోత్రజులు. వీ రొకప్పుడు కృష్ణాగోదావరుల మధ్యనున్న ఆంధ్రదేశమునేలినవారు. అనఁగా ప్రాచీనమగు నూజివీటి సంస్థానము కృష్ణాగోదావరుల నడిమినేల యంతటను వ్యాపించి యుండినదని భావింపవచ్చు.

ఈ విప్పర్ల గోత్రమునందు మేకా వారిది మేటికుటుంబము. మేకా బసవన్న ఈ కుటుంబమున నాద్యుఁడని ప్రతీతి. అయినను ఆయననుగుఱించిన చరిత్ర మనకంత స్పష్టముగాఁ దెలియుటలేదు*. బసవన్నయును ఆయన సంతతి

* ఈ బసవన్న కరికాలచోడుని యాస్థానమున సరదారుగా నుండెడివాఁడనియు,

వారును పరంపరగా ధరించుచు వచ్చిన బిరుదావళి తీరులనుబట్టి వీరిచరిత్రను రేఖామాత్రముగ నయినను చిత్రీకరింప వీలగుచున్నది. చోళరాజ్యప్రతిష్ఠాపనాచార్యయను వీరి కులక్రమాగత బిరుదము ననుసరించి రాజ్యభ్రష్టుఁడయిన నెల్లూరు మనుమసిద్ధి తనరాజ్యమును తిరిగి పొందుటలో కాకతీయచక్రవర్తుల సాయము బసవన్నగారి ద్వారమున జరిగియుండవచ్చునని యూహింపననువు పడుచున్నది.

నూజివీటిలో మేకావారి కుటుంబము పదురుకొనువాఁక వీరి పూర్వచరిత్ర ఇంచుమించుగా తెలియదు. అందాఁక కాకతీయుల కొలువులో మెలఁగినవారని మాత్రము నిష్కర్షచేయవచ్చు. ఓరుగల్లుపతనముతో వీరు దక్షిణదిశగా తరలి వచ్చియుందురు. బసవన్న కుమారుఁడు తిమ్మన్న; తిమ్మన్న కుమారుఁడు పాపన్న; పాపన్న పుత్రుఁడు కోనప్ప. కోనప్పయే అనేకగ్రామములతో కూడిన పరగణాకు ప్రభువయి నూజివీటికోటను గట్టినవాఁడఁట ! కోనప్ప కుమారుఁడు వెంకటాద్రి. వెంకటాద్రి పుత్రుఁడు అప్పన్న. ఇతని కాలము సుమారు క్రీ. శ. 1667 ప్రాంతము.

నూజివీటి పాలకులలో నాఁటికి నేఁటికి అతి విఖ్యాతుఁడీ యప్పన్న. ఇతని కాలమునాఁటికి వెనుకటితరముల నాఁటి ఒకపరగణా పదునెనిమిది పరగణాలయినవి. అనేక యుద్ధములలో ధైర్య సాహసములను ప్రదర్శించి గోలకొండ నవాబుల ప్రశంసలనుపొంది, సన్నదులను గౌరవలాంఛనములను అప్పన్న సంపాదించినవాఁడు. తహవర్ వ జలలత్, దస్తుగహ, రాజా బహద్దరు మొదలగు బిరుదము లీయన సమకూర్చినవి. పూర్వ మీ కోవలోని పాలకులెందరున్నను రావు బిరుద నామమును పొంది 'అప్పారావు' గా ప్రసిద్ధుఁడైన పాలకుఁడు అప్పన్నయే. ఈయన కాలమునుండి నూజివీటిపాలకులు అప్పారావు అను నామమును బిరుదనామముగ ధరించుచువచ్చిరి. ఈయనకు విజయ అప్పారావను బిరుదుకూడ కలదఁట !

ఈ యప్పారావుగారి కుమారులు వెంకటాద్రిఅప్పారావుగారు. వెంకటాద్రి అప్పారావుగారికి నరసింహఅప్పారావు, సుబ్బన్న అని యిద్దఱుకుమారులు. ఈ సోదరు లిరువురును భీమార్జునులవంటి వారఁట ! వీరు సంస్థానమునకు పదికొన్ని పరగణాలను జేర్చిరఁట ! ఈ నరసింహాప్పరాయలు కుమారధూర్జటి కవి కృతమగు ఇందుమతీపరిణయ ప్రబంధమునకు కృతిభర్త. నరసింహాప్పారావుబహద్దరువారు 'తీన్ హజార్ మన్సబ్దా' రను బిరుదమును సంపాదించి యుండిరి. ఈ సోదరులిద్దఱును నిస్సంతుగా మరణించినందున దూరపుబంధు

నూజివీడు సంస్థానములోని భాగమగు గొల్లపల్లి పరగణా నాక్రమించి నూజివీటిలో కోటను గట్టెననియు పరిచేలగారి కథనము. ఎక్కడి కరికాలచోడుఁడు ! ఎక్కడి బసవన్న ! దక్షిణదేశ సాహిత్యములందు కరికాలచోడుఁ డించుమించుగా నైతిహాసికపురుషుఁడు.

వయిన 'అప్పన్న' యను నతనికి సంస్థానము దక్కినది. ఈతని మరణముతో రామచంద్ర లేక నరసింహఅప్పారావు చేతికి సంస్థానము వచ్చినది.

ఈతని కాలములో దక్కనుసుబాదారయిన ఆసఫ్‌జా (1713–1748) యను నతఁడు వచ్చి కృష్ణామండలప్రాంతమును సంపూర్ణముగా కేంద్రము నధికారము క్రిందికి తేవలెనని తీవ్రప్రయత్నములు గావించెను. రామచంద్రుఁ డితనినెదిర్చి మూఁడు నెలలపాటు తీవ్రయుద్ధముసాఁగించి చివరకు రుస్తుమ్ అలీఖాన్ అనువాని కత్తికెరయయ్యెను. రుస్తుమ్‌అలీ పండ్రెండుసంవత్సరము లీ సంస్థానమును తనచేతిలో నుంచికొనెను.

ఆ తరువాత జగన్నాథఅప్పారావు, వెంకటాద్రిఅప్పారావులు క్రమముగ నేలికలయిరి. వెంకటాద్రిఅప్పారావుగారికి నిజామునుండి 'సవైరాజా' బిరుదు వచ్చినది. వెంకటాద్రిఅప్పారావు కాలమునందే ఉత్తరసర్కారులు ఇంగ్లీషు కుంఫిణీవారికి వశులయిన క్రిఁబడినవి. 1772 లో వెంకటాద్రి నిస్సంతుగా మరణించెను. ఈయన సోదరుఁడు నారయ్యప్పారావు (1772–1782) సంస్థానమును పాలించెను. సాలుసరి పేష్కషు చెల్లించుటలో కొంత ఆలస్యమైనందున నూజివీటి ప్రభువుల ఆశ్రయమునందలి కమదన కుటుంబమువారు మచిలీపట్టణములోని చీఫ్ ఇన్‌కౌన్సిలు వారితో గోరంతలు కొండంతలుచేసి కొండెములుచెప్పి పేష్కషు చెల్లింపకపోవుటను తిరుగుబాటుగా చిత్రించిరి.

కుంఫిణీవారు సేననుబంపి సంస్థానమును స్వాధీనపఱచికొనఁదలఁచిరి. ఇది తెలిసి నరసింహనారయప్పారావుగారు కుంఫిణీ యుద్యోగులయొద్ద పెద్ద మొత్తము నప్పుగాఁదీసికొని పేష్కషును చెల్లించెను. కాని వీరి యప్పులు పూర్తిగా తీరలేదు. అప్పులిచ్చినవారు రాజాగారిని చాల ఒత్తిడిపెట్టిరి. రాజాగారు చెన్నపురిలోని గవర్నరునకును, లండనులోని కోర్టు ఆఫ్ డైరక్టర్స్ వారికిని అప్పీలుచేసిరి. లండనులో ఈ యప్పీలు విషయముగా విచారణ జరుగుచుండఁగా నారయ్యప్పారావుగారు తిరుగుబాటుకు ప్రయత్నించుచున్నారను పుకారులు పుట్టుటచే కుంఫిణీవారి పటాలములు నూజివీటి కోటమీఁద వచ్చి పడినవి. అప్పారావు చేయునదిలేక నిజామురాష్ట్రమునకు పాఱిపోయి భద్రాచలము అడవులలో దాఁగికొనెను. కొన్నాళ్ళకు పట్టుకొనఁబడి చీఫ్ ఇన్ కౌన్సిల్‌వారి యెదుట హాజరుచేయఁబడెను. అప్పులను చెల్లింతుననియు, తన రాజ్యమును తనకిప్పింపుఁడనియు, తన పూర్వప్రవర్తనమును క్షమింప వలసినదనియు అప్పారావుగారభ్యర్థించిరఁట! కుంఫిణీవారు అప్పారావుగారి అభ్యర్థనమును మన్నించిరి.

కాని అప్పారావుగారు ఆసించినతీరులో అప్పు చెల్లుబడికాలేదు. ప్రభుత్వమువారు మరల సేనలను బంపక తప్పలేదు. ఈసారి కుంఫిణీ సేనలకును అప్పారావు సేనలకును హోరాహోరి యుద్ధము జరిగినది. కాని శత్రుసేనల

దాటికి తట్టుకొనలేక నారయప్పారావు తప్పించుకొని పోయెను. కోట నేలమట్టమయినది. నారయప్పారావును పదచ్యుతుని గావించితిమనియు, అతని జ్యేష్ఠ కుమారుఁడయిన రాజా వేంకటనరసింహఅప్పారావుగారిని పాలకునిగాఁ జేసితిమనియు కుంఫిణీవారు ఇస్తిహారుచేసిరి. ఆ తరువాతను నారయ్యప్పారావుగారు ద్రావిడముకొండలలో రహస్యముగా సంచరించుచు, కుంఫిణీ అధికారులను చీకాకుపఱచుచు, ఖజానాలను దోఁచికొనుచు, ఎదిరించినవారిని శిక్షించుచు అలజడికలిగించెనఁట! ఆ పిమ్మట నతఁడు చెన్నపట్టణమునకుఁగొంపోఁబడి యచట మరణించెను.

వెంకటనరసింహఅప్పారావు 1793 దాఁక చీకుచింతలేకుండ పాలించెను. ఆ పిమ్మట పేష్కషు సరిగా చెల్లింపలేదను మిషతో నాయేఁడు కుంఫిణీవారు వెంకటనరసింహాప్పారావును పదచ్యుతునిగావించి పరగణాలను తమ పరము చేసికొని పాలక వంశీయులకు భృతులనేర్పఱిచిరి. నారయప్పారావుగారికి మఱియొక భార్యవలన రామచంద్రఅప్పారావు, నరసింహాప్పారావు అను ఇద్దఱుపుత్రులుండిరి. పెద్దకుమారునితో కలిసి ఈ ముగ్గురును అవిభక్తముగా జీవించుచుండిరి. సవతిసోదరులగు వేంకటనరసింహఅప్పారావు, రామచంద్ర అప్పారావు లిద్దఱు మొదట మొదట అన్యోన్యముగ నుండినను క్రమక్రమముగా వారిరువురలో అరమరలేర్పడి ఎవరికివారే సంస్థానాధిపత్యమునకు పెనఁగులాడఁజొచ్చిరి. రామచంద్ర అప్పారావు సంస్థానమునందు పన్నులు వసూలు చేసికొనుచు అలజడిని రేకెత్తించెను. కుంఫిణీవారీ చిక్కులతో, చీకాకులతో విసిగి జమీని పునరుద్ధరించి దానిని రెండుభాగములుచేసి నిడుదవోలుపరగణాలను వేంకటనరసింహాప్పారావుపేరను, తక్కిన యాఱుపరగణాలను రామచంద్ర అప్పారావుపేరను నమోదుచేయించి ఆ మేరకు సన్నదులిప్పించిరి. ఏలూరు సర్కారులోని 12 పరగణాలలో మూఁడింట రెండువంతులతో నిడుదవోలు ఎస్టేటును, తక్కిన మూఁడవవంతును, కొండపల్లి సర్కారులోని 6 పరగణాలును గల నూజివీడు ఎస్టేటును అవతరించినవి. రామచంద్ర అప్పారావు తమ్ముఁడైన నరసింహ అప్పారావుమాట నెవ్వరును తలపెట్టలేదు. ఆ పిమ్మట జరిగిన వివాదములవలన నీ రెండు ఎస్టేటులనుండి కొన్ని గ్రామములను విడదీసి నరసింహ అప్పారావునకిచ్చిరి. రెండు ఎస్టేట్లకును విడివిడిగా మరల సన్నదులు జారీచేయఁబడినవి.

వేంకటాద్రి నరసింహ అప్పారావు నిడుదవోలు ఎస్టేటును 1827 దాఁక నిర్వహించిరి. వీరి ఏకైకపుత్రుఁడు నిస్సంతుఁగా మరణింపఁగా వేంకటాద్రి నరసింహాప్పారావు తన సవతితమ్ముఁడగు నరసింహాప్పారావు రెండవకుమారుని దత్తు తీసికొనెను. ఈ దత్తుఁడగు నారయ్యప్పారావుగారు గూడ నిస్సంతుగా మరణించిరి. నూజివీటిపాలకుఁడైన రామచంద్ర అప్పారావు 1814 లో

మరణించెను. వీరి కుమారుఁడైన శోభనాద్రి అప్పారావు ముక్కుపచ్చలారని పసివాఁడు. ఎస్టేటు కోర్టు ఆఫ్ వార్డ్సువారి వశమయినది. 1830 లో శోభనాద్రి జమీకి వచ్చెను. ఇతనికి ఏడుగురు కొడుకులు; నారయ్య, రంగయ్య, వెంకట జగన్నాథ, వెంకటనరసింహ, వెంకటాద్రి, సింహాద్రి, వెంకటరామయ్య లనువారలు. శోభనాద్రి 1868 లో మరణించెను. పెద్దకొడుకగు నారయ్య జమీకి వచ్చెను. అన్నదమ్ములేడుగురును చక్కని సంస్కృతికలవారు. శోభనాద్రికాలమునందే రాఁబడికంటె ఖర్చు పెరిగినది. పరిస్థితులను అదుపులో పెట్టుటకు శోభనాద్రి ప్రయత్నింపలేదు. పరిస్థితి చేఁజారిపోవుచున్నదని గుర్తించిన నారయ్యకును, తక్కిన అన్నదమ్ములకును కలఁతలు పొడసూపినవి. 1871 లో నాల్గవవాఁడగు వేంకటనరసింహాప్పారావు తనవంతు జమీ నిమిత్తము కోర్టులో వ్యాజ్యము తెచ్చెను. రెండవవాఁడగు రంగయ్యప్పారావు తప్ప తక్కిన సోదరులు నలుగురును వరుసగా దావాలలో దిగిరి. ప్రీవీకౌన్సిలువారు సంస్థాన విభాగమున కనుకూలముగా తీర్పునిచ్చిరి. ఈ తగ వొక కొలికికి వచ్చి తీర్పు రాకమునుపే నారయ్య 1877 లో మరణించెను. 1871 కి పూర్వమే వేంకట జగన్నాథ అప్పారావు నిస్సంతుగా మరణించుటచే సంస్థానమంతయు ఆఱు వాటాలుగా విభజింపఁబడినది. నారయవంతునకు వెంట్రప్రగడ, రంగయ్య వంతునకు వుయ్యూరు, వెంకటనరసింహునివంతునకు మీర్జాపురమును, వెంకటాద్రివాటాకు కపిలేశ్వరపురమును, సింహాద్రిపాలునకు తేలప్రోలును, వేంకటరామయ్యభాగమునకు మేడూరును వచ్చునట్లుగా 1882 లో పరిష్కారము జరిగినది.

ఇఁక నిడుదవోలువంకఁ జూడుఁడు. నిస్సంతుగామరణించిన నారయ్యప్పారావు తనభార్యయగు పాపమ్మారావు (1888—1899) నకు నచ్చిన చిన్నవానిని దత్తు తీసికొనవచ్చునని వీలువ్రాయించియుండెను. కాని నారయ్యమరణముతో వేంకటనరసింహ అప్పారావు మొదలగువా రీ ఎస్టేట్లలో తమ వాటాలనిమిత్తము దావాలువేసి 1914 లో డిక్రీ తెచ్చికొనిరి.

నూజివీడు రామచంద్ర అప్పారావు మనుమఁడైన నారయ్యకు రాజ గోపాల అప్పారావు, రామచంద్ర అప్పారావు, వరదరాజ అప్పారావు అని ముగ్వురు కొడుకులు. నారయ్యవంతునకు వచ్చిన వెంట్రప్రగడ ఎస్టేటు మరల గన్నవరము, ముసునూరు, వెంట్రప్రగడ అను మఱి మూఁడుభాగములు కావలసివచ్చినది. రాజగోపాల అప్పారావువంతునకు వెంట్రప్రగడ, రామచంద్ర అప్పారావునకు ముసునూరు, వరదరాజ అప్పారావునకు గన్నవరము వచ్చినవి. తన తరువాత తన ఎస్టేటగు వెంట్రప్రగడ రామచంద్ర అప్పారావు రెండవ తనయుఁడైన సింహాద్రి అప్పారావునకు చెందవలెనని నిర్ణయించి రాజగోపాల అప్పారావు మరణించెను. ముసునూరుపాలకుఁడగు రామచంద్ర అప్పారావు

18[illegible] లో జన్మించి 1889 లో జమీకి వచ్చి, 1909 లో మరణించిరి. వీరికి నారయ్య, సింహాద్రి, రాజగోపాల అని ముప్వురు కుమారులు. తండ్రితరువాత నారయ్య జమీకివచ్చి 1918 లో అకాలమరణము చెందెను.

వుయ్యూరుపాలకుండైన రంగయ్యప్పారావుగారికి 1906 లో రాజా బిరుదము వచ్చినది. వీరి తనయయగు లక్ష్మీవెంకయ్యమ్మగారిని నరసరావుపేట జమీందారునకిచ్చిరి. రాజాగారి దత్తపుత్రులు వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారు. శోభనాద్ర్యప్పారావుగారికి సుబ్బమాంబికయందుదయించిన ఏడుగురు కుమారులలో అయిదవవారు వేంకటాద్ర్యప్పారావుగారు. ఈ వేంకటాద్ర్యప్పారావుగారికి కనకమాంబయందు వెంకటరంగయ్యప్పారావుగారు జన్మించిరి. వీరికి వేంకటాద్ర్యప్పారావు, శ్రీమన్నారాయణ, శ్రీనివాస అని ముగ్గురు కుమారులు. తనయలలో నగ్రజాతయగు అంబాళమ్మగారిని పిఠాపురము మహారాజా శ్రీ సూర్యారావుబహద్దరుగారి కిచ్చిరి. రాణీ చిన్నమాంబ యను పేర నీమె ప్రఖ్యాతయయినది. అంబాళమ్మగారిసోదరులగు వేంకటాద్ర్యప్పారావుగారినే శ్రీ రాజా రంగయ్యప్పారావుగారు దత్తు తీసికొనిరి. వీరు 1894 లో జన్మించిరి. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లములను మంచి అధ్యాపకుల సన్నిధిని అభ్యసించిరి. రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారి కుమారులు రాజా రంగయ్యప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు కొంతకాలము ఆంధ్రప్రదేశ మంత్రివర్గమునందు సాంస్కృతికవ్యవహారశాఖామాత్యులు.

సాహిత్యపోషణము

విద్వత్పోషణమునందును, సాహితీపోషణమునందును నూజివీటిపాలకులు తెలుగుగడ్డయందలి సంస్థానాధీశ్వరులలో నగ్రశ్రేణికిం జెందినవారు. ప్రాచీన మగు నూజివీటిసంస్థానమునుండి అర్వాచీనకాలమున నేర్పడిన వుయ్యూరు, వెంట్రప్రగడ, ముసునూరు, గన్నవరము, మీర్జాపురము, తేలప్రోలు, మేడూరు, నిడుమోలు, శనివారపుపేట మొదలగు ఎస్టేటుల పాలకులుకూడ విద్వత్సమ్మాన విషయమునందు పూర్వపాలకులకు తీసిపోనివారు. నూజివీటిపాలకులలో కృతికర్తలు, కృతిభర్తలు కలరు. తమ యాస్థానములయందు కవిపండితులనేగాక ఇతర కళలలో ప్రవీణులైనవారిని సయితము ప్రోత్సహించుచు వచ్చిరి. నూజివీటికవిపండితులలో కుమార ధూర్జటి, ఆణివిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి, ఆణివిళ్ళ నారాయణశాస్త్రి, దిట్టకవి రామయోగి, దిట్టకవి రామచంద్రకవి, మాడభూషి నరసింహాచార్యులు, మాడభూషి వేంకటాచార్యులు మొదలైనవారు పూర్వతరము నకు చెందినవారు. బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులు, చర్ల భాష్యకారశాస్త్రి, గోపాలకృష్ణాచార్యులు, తిరుపతి వేంకటకవులు, కార్యమపూడి రాజమన్నారుకవి, శ్రీకృష్ణాచార్యులు, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము

మొదలగువారీ సంస్థాన సత్కారములను బడసినవారిలో ఆధునికులు.

కుమార ధూర్జటి

ఈ సంస్థానకవులలో మొదట పరిగణింపఁదగినవాఁడు కుమారధూర్జటి. ఇతఁడు కాళహస్తి మాహాత్మ్యకృతికర్తయగు పెదధూర్జటికి పౌత్రుఁడు; భారద్వాజసగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, పాకనాటి నియోగి; కాళయామాత్య పుత్రుఁడు. ఇతని యసలునామము వేంకటార్యుఁడు. 'ధూర్జటి' అనునది పౌరుషనామము. కుమారధూర్జటి కృతమగు ఇందుమతీ పరిణయము నూజివీటి ప్రభువు నరసింహ అప్పారావుగారి కంకితము.

'చిత్రముగాఁగఁ జిన్నపుడె చేసితివౌ కసముల్ చెలంగ సా
విత్రి చరిత్రముస్ మిగుల వేడుక నిందుమతీవివాహమున్....' —1—25.

'బాలుఁడవయ్యును విద్యా
శీలుఁడవు గభీరమధురశృంగారకళా
లాలిత చాతుర్య కవి
త్వాలోచననిపుణ! వేంకటామాత్యమణీ' ---1--24.

అని కృష్ణరాయ విజయమునందు కృతిప్రేరకుఁడగు ఆరవీటి చిన్నవేంకటరాయలు ప్రస్తావించినట్లుండుటచే నీ యిందుమతీపరిణయమును గృతికర్త చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూఁకటినాఁడే రచించియున్నట్లూహింపవచ్చు.

ఇందుమతీపరిణయము ఆఱాశ్వాసముల శృంగారప్రబంధము. కృతిభర్తయగు మేకా నరసింహ అప్పారావుగారు విజయాప్పరాయల పౌత్రులు, వేంకటాద్ర్యప్పరాయల పుత్రులు. వీరి కావ్యప్రియత్వమునుగూర్చి పారశీకధరాధీశ చరిత్రమునందిట్లు వర్ణింపఁబడినది :

'ఇందుమతీ పరిణయము
సుందరకావ్యములు పెక్కు సుకవులు గొనిరా
నందెఁ గృతినాయకత్వ ము
మందానందమున వారి మన్నించి తగన్'

కృతిభర్త కవిని తన హజారమునకుఁ బిలిపించి చతుర్విధకవితారచనమృదువచన భారతీశ్వరులగు కవీశ్వరులు పరివేష్టించియుండఁగా దాక్షిణాత్యకవుల కవితాప్రాశస్త్యము నిట్లు భూషించియున్నాడు :

'దాక్షిణాత్యకవులు, ద్రాక్షేక్షుమధురస
మాధురీధురీణ మహితదివ్య
భవ్యకావ్యనవ్యపటువాక్చమత్కార
పటిమఁ దనరినట్టి ప్రౌఢులంద్రు' —1—32.

'ప్రతిపద్య చమత్కృతిలో నతిహృద్యంబిది యటంచు నఖిలకవీంద్రుల్

మతిఁజోద్యలీల వినఁగా.......' కృతిని వినిర్మింపుమని కృతిపతి కోరినాఁడు.

ఇందు ప్రబంధవర్ణనము లన్నియు తు-చ తప్పకుండ చేయఁబడినవి. ఇది యించుమించుగా నొక 'పిల్ల వసుచరిత్రము'. చిత్రబంధకవిత్వముల కసరత్తుల యెత్తుగడలన్నియును గలవు. మాదిరి కొక పద్యము :

'గుంపులుగూడి ముద్దుపగ కొమ్మలు కమ్మలడాలు చెక్కులన్
సొంపెసలారఁ గైశికరుచుల్ జలకేళి మదాళి పాళిపైఁ
బంపులుగాఁగ గుబ్బల సుపాణిరుచుల్ జలబిందురాజిలో
తుంపెసలార సౌందొరులు దోయము చల్లఁదొడంగి రయ్యెడన్'
—3—57.

ఈ గ్రంథమును కృతిపతివంశీయులగు నారయ్యప్పారాయ సింహాద్రి అప్పరాయ సోదరులచే ప్రచురితము. తిరుపతివేంకటకవి పరిష్కృతము. తిరుపతివేంకటకవుల ప్రశస్తమయిన యుపోద్ఘాత మిందుకలదు.

ఆణివిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి

కాకరపర్తి అగ్రహార వాస్తవ్యుఁడును, యజ్ఞనారాయణదీక్షితుల తనయుఁడును నగు ఆణివెళ్ళ వేంకటశాస్త్రి రచించిన 'అప్పారాయ యశశ్చంద్రోదయ' మను అలంకార శాస్త్రము ఇందుమతీపరిణయ కృతిభర్తయగు శ్రీ నారసింహాప్పారాయ ప్రభువర్యుల కంకితము. ఇది నారసింహాప్పరాయ యశోవర్ణనాత్మకము. గుణ దోష శబ్దాలంకార అర్థాలంకార ఉత్తమకావ్య శ్రవ్యప్రబంధ దృశ్యకావ్యలక్షణ వ్యత్యాది నిరూపణములను పదునాఱు నిరూపణములుగల షోడశ కళాసమేత మీగ్రంథము. గ్రంథకర్తృవంశీయుఁడగు సీతారామశాస్త్రిచే యథామాతృకముగా పరిష్కృతము. కృతిభర్తృవంశీయులగు నారయ్యప్పారాయ సింహాద్రిఅప్పారాయ సోదరులచే ముద్రాపితము.

ఈ యలంకారగ్రంథకర్త ఆణివెళ్ళ యజ్ఞనారాయణ భట్టారకపుత్రులు, రామలింగసూర్యనుజులు. ఆణివెళ్ళ వేంకటశాస్త్రి కూచిమంచి జగ్గకవి కృతమగు చంద్రరేఖావిలాపమున చంద్రరేఖకు తండ్రియగు వేంకటశాస్త్రి :

'అప్పారావుకుఁ గావ్యము
చెప్ప నతండణఁగ నందుఁజేరెను, వినయం
బొప్పఁగ వేంకటశాస్త్రులు
గుప్పున నతఁ డాణివెళ్ళ కులుఁడెన్నంగన్'
—1—48.

ఈ వేంకటశాస్త్రులు చంద్రరేఖావిలాప ప్రబంధకథానాయకుఁడగు నీలాద్రి రాయణింగారికి ఒక యలంకారగ్రంథము సంస్కృతభాషామయమగు దానిని అంకితమొసఁగినట్లు—

'వేంకటశాస్త్రిలు మాకు న
లంకార గ్రంథమొకటి లలి సురభాషన్
బంకించె నాంధ్రకావ్యం
బంకితమొనరింపు మీవు నట్లనె మాకున్' —1—18.

చంద్రరేఖావిలాపకృత్యవతరణిక మూలమున స్పష్టమగుచున్నది.

అప్పారాయయశశ్చంద్రోదయ కృతిభర్తయగు మేకా వేంకటనృసింహాప్పారావుగారు 1745 లో కవికి పల్లూరుమల్లి అగ్రహారమును ప్రసాదించిరి. అలంకారసుధాసింధు, మహేశ్వర మాహాత్మ్య కావ్యము, రుక్మిణీపరిణయము, భాస్కరప్రశస్తి మున్నగునవి వేంకటశాస్త్రి యితరకృతులు.

వేంకటశాస్త్రి కుమారుఁడగు నారాయణశాస్త్రి సాహిత్యకల్పద్రుమకర్త. ఇది జగన్నాథఅప్పారావుగారి కంకితము.

దిట్టకవి రామయోగి

నూజివీటిప్రభువు నారయ్యప్పారావుగారి యాస్థానకవి దిట్టకవి రామయోగి. రంగారాయచరిత్ర కృతికర్తయగు నారాయణకవికితఁడు వరుసకు మనుమఁడు. యాదవరాయకవిపౌత్రుఁడు, సుందరరామసూరి పుత్రుఁడు, వ్యాకరణశాస్త్ర పారంగతుఁడు, సంస్కృతాంధ్రములయందు పండితుఁడు, గొట్టుముక్కలగ్రామ వాస్తవ్యుఁడు. ఇతఁడు ప్రభువువెంట కాంచీనగరమునకరిగి యచటనున్న మహా పండితులతో వ్యాకరణశాస్త్రచర్చలు బహుదినములు సాఁగించి తుదకు వారి నోడించి సమ్మానములందిన పండితుఁడఁట! సంస్కృతమున ననేకగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు, మతవిషయిక ఖండనగ్రంథములు ఈయన వ్రాసెనఁట! ఈ గ్రంథములేవియును కానరావు. నారయ్యభూపాలునిమీఁద ఈయన రచించిన సంస్కృతచాటువులు కొన్ని లభ్యమగుచున్నవి*. రామయోగికవి చిరకాలము నూజివీటి ఆస్థానమునఁ బౌరాణికులుగా నున్నటులఁ గవివంశీయులు చెప్పుచున్నారని శేషాద్రిరమణకవుల వివరణము. ఈయన రచించిన రుక్మిణీపతి శతకము మాత్రము ముద్రితమై లభ్యమగుచున్నది. అందలి యొకపద్యము :

'యోగములెన్మిదింట నవయోగము జెందఁగనీక చక్రసం
యోగఫణీంద్రమస్తకము నూర్ధ్వముజేసి ఫణాసుదీప్తిచే
నూఁగఁగనీని దేహములనొప్పు మునీంద్రుల చిత్తవీథులన్
రాగిలు పాదపద్మము శిరంబునఁ జేర్పుము రుక్మిణీపతీ'

—100.

* విరాజతే లోకవిరాజిరాజతా విభాకరేసంస్థితి మేతిహంసతా
సరాజహంస స్సమదీపిసర్వదా సదాఖ్యయా నారయభూపవర్యః'
—రుక్మిణీపతి శతక పీఠికలో శేషాద్రిరమణకవుల యుదాహరణము.

దిట్టకవి రామచంద్రకవి

ఈ రామయోగికవికి బంధువును, రంగారాయచరిత్ర కృతికర్తకు తనయుఁడును నగు దిట్టకవి రామచంద్రకవి (సుమారు 1760–1800) పేరు మాడిపీటిసంస్థానమునందలి రికార్డులమూలమునఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈతఁడు శాపానుగ్రహసమర్థుఁడఁట !

'దిట్టకవి రామచంద్రుఁడు
తిట్టిన రాయైనఁ బగులు, దీవించిన నా
బెట్టైనఁ జిగురువెట్టును
గట్టిగఁ దొల్లింటి భీమకవి కాఁబోలున్'

అను చాటుపద్యమొకటి ప్రచారములోనున్నది. '....మద్దాలి యుద్దండరాయ జయశ్రీ సువిధేయ భక్తజనగేయానిత్యభాగ్యోదయా' అను మకుటముగల యుద్దండరాయశతకమును, 'గొట్టుముక్కల పురౌకా రాజగోపాలకా' అను మకుటముగల గొట్టుముక్కల రాజగోపాలశతకమును, 'మహిషాసురమర్దని ఘన్యవర్ధనీ' అను మకుటముగల మహిషాసురమర్దని శతకమును, 'రఘుతిలక విమలతటనటవలకా' అను మకుటముగల రఘుతిలకశతకమును, హేలాపతీ దండకమును, వాసిరెడ్డివంశచరిత్రమును (ఒక ప్రబంధమునఁ గృత్యాదిభాగము) మొదలగున వీతని కృతులు. కృష్ణామండలము నందిగామతాలూకా గొట్టుముక్కల యీతని నివాసము. కొంతకాలము వుయ్యూరుతాలూకాలోని పెదమద్దాలి గ్రామమునఁగూడ నివసించెనఁట ! రామకథాసారము, శకుంతలాపరిణయము, సేతుమాహాత్మ్యము మొదలగు కృతులను రచించిన దిట్టకవి పాపరాజకవి యీతని పితామహుఁడఁట !

రామచంద్రకవి రచనములనుండి మాదిరికి కొన్నిపద్యములు :

'గజమేదేశకునొద్ద శిక్షఁగనె సాకల్యంబుగాఁ గుబ్జ యే
ద్విజు నాచార్యునిఁగాఁగఁ జేకొనె భవద్దివ్యామృతప్రాయ నా
మజపప్రాప్తికి సాత్వికంబె గురువౌ; మద్దాలి యుద్దండరా
య ! జయశ్రీసువిధేయ ! భక్తజనగేయా ! నిత్యభాగ్యోదయా'

—ఉద్దండరాయశతకము, 23.

'యమరాజన్ముఁడు వాసవాత్మజుఁడు కోర్కుల్ మీఱఁగా నిన్ను సం
గర సాహాయ్యము వేఁడ రాజునకు వేడ్కన్ సేనలం బంపి నీ
వరయన్ సారథివైతి వర్జునున కత్యంతాప్తిచేఁ గోటి బా
స్కరతేజస్విక ! గొట్టుముక్కలపురౌకా ! రాజగోపాలకా'

—గొట్టుముక్కల రాజగోపాలశతకము, 85.

'లాలితరత్నవీణ నుపలాలనఁజేయుచు మందహాసయు
క్తాలపనైకగీతముల నర్మిలిఁ బాడుచు శంభుసన్నిధిన్
జాలవిలాసమొప్పు సురసంజలరంజిల నాట్యకేళిచే
హాళి యొనర్చు తల్లి మహిషాసురమర్దని పుణ్యవర్ధనీ'
---మహిషాసురమర్దని శతకము, 28.

'ప్రాచేతస కవి కవితా
వ్యాచిక్రింసాభిరామ హర్షితహృదయా
యాచకకాంక్షాఫలసం
ధాచణ రఘుతిలక నిటలతటనటదలకా' —రఘుతిలకశతకము, 98.

మాడభూషి నరసింహాచార్యులు

పల్లవీపల్లవోల్లాస ప్రబంధకర్త మాడభూషి నరసింహాచార్యులు నూజివీటి సంస్థానాధిపతుల ఆస్థానకవి. 'సకలాగమపురాణశాస్త్రజ్ఞు లొకచెంతఁ గర్కశోక్తులఁ బ్రసంగములు సేయ, సంగీత సాహిత్యసారజ్ఞు లొకచెంత శృంగార కావ్యముల్ చెలఁగి చదువ....' (1–18) నిండుకొలువుననున్న నూజివీటి పాలకుఁడు శోభనాద్ర్యప్పరావుగారు ఆకిరిపల్లెలో వెంచేసిన శోభనాద్రి నృకేసరి కల్పితంబుగా నొక సవ్యకావ్యము రసమంజులముగా విరచింపుమని కవిని కోరఁగా, మదనగోపాలచరిత్ర చిత్రితముగ నీ శృంగారకావ్యము మూఁడాశ్వాసముల గ్రంథముగా నిబంధింపఁబడినది. మాసలా కొక పద్యము :

'పున్నమనాఁటి చందురునిబోలెడి నీదు మొగంబునందు లే
వెన్నెలవంటి నవ్వు కడువేడుక మీఱఁగఁ గానరాదయో
కన్నియ నీదు చెక్కుల వికాసము వీడెను వెంటవెంటనే
కన్నుల నీరునిండి నునుకాటుక జారె నిదేమె కోమలీ!' —2–76.

నరసింహాచార్యులు శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణులు, నైధ్రువకాశ్యపసగోత్రులు, ఆపస్తంబసూత్రులు; తండ్రి వేదాంతాచార్యులు.

గాంగేయేశ్వర సూరి

శోభనాద్ర్యప్పరావు (1830–1868) గారి కాలమునాఁటి నూజివీటినివాసి చెలకూరి గాంగేయేశ్వరసూరి 'సాత్రాజితీపరిణయ'మను నాలుగుస్తబకముల చంపూప్రబంధమును సంస్కృతభాషలో సంతరించినవాఁడు. కృష్ణాతీరభూముల లోని చెలకూరికుటుంబము సుప్రసిద్ధ పండితవంశముగా పేరుపొందినది. షడ్భాషాచంద్రికాకర్తయగు చెలకూరి లక్ష్మీధరసూరి గాంగేయేశ్వరసూరి పూర్వులలో నొకఁడు. ప్రాకృతభాషావ్యాకరణమాలికలో షడ్భాషాచంద్రిక కొంకిప్రాస.

మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి

వల్లీపల్లవోల్లాసకర్తయగు నృసింహాచార్యులపుత్రు లీ వేంకటాచార్యులు (1835—1895). అభినవపండితరాయబిరుదవిభూషితులు. అష్టభాషలలో ప్రావీణ్యముకలవారు. పిఠాపురము, విజయనగరము మొదలగు సంస్థానములను కూడ దర్శించి విద్యాభోజులగు నా మహారాజుల యాస్థానములలో తమ యద్వితీయమగు నవధాననైపుణ్యమును బ్రదర్శించి సత్కారములందిన విద్వత్కవి. 1872 లో వేంకటాచార్యులవారు నిర్వహించిన నూజివీటి శతావధానము సాహిత్యచరిత్రలో ప్రసిద్ధము. నారయ్య అప్పారాయబహద్దరునాఁటి సభ కధ్యక్షులు. నరసరావుపేట, పిఠాపురము జమీందారులతోపాటు నారయప్పారావు గారి సోదరులు రంగయ్యప్పారాయాదులు, ఆస్థాన విద్వత్కవులు సభాసదులు. అవధానానంతరము వేంకటాచార్యకవికి స్వర్ణకవచము, జోడుశాలువలు, వేయి నూటపదాఱులు బహూకరింపఁబడినవి. ఆ సభయందే పిఠాపురము మహారాజా శ్రీ రావు వేంకటమహీపతి గంగాధర రామారావుబహద్దరుగారు కవికి అభినవ పండితరాయ లను బిరుదమునిచ్చి సత్కరించిరి*. భరతాభ్యుదయము, పుష్పబాణ విలాసము, రామావధూటీతారావళి మున్నగునవి వేంకటాచార్యుల కృతులు. అనుభవరసికులగు వేంకటాచార్యులవారు తమ వేశ్యయగు నెల్లూరి రామావధూటిపేర వ్రాసిన శృంగారక్రీడాప్రదర్శకములగు నిరువదియేడు సీస పద్యముల తోరణ మీ రామావధూటీతారావళి. ఈ తారావళి విలువకట్టలేని సాహితీభూషణమని గ్రంథసంపాదకులు ప్రస్తుతించిరి. ఈయన శోభనాద్ర్యప్పారావు, నారయ్యప్పారావుగారల యాస్థానకవి.

ముక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులు

ముక్కపట్టణము శ్రీనివాసతాతాచార్య తనయుఁడగు రాఘవాచార్యులు (1880 ప్రాంతము) నూజివీటిలో సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషలలో అవధానము లొనర్చి బహూకృతుల నందినవాఁడు. కువలయాశ్వవిజయమను నవ్యప్రబంధ మీ కవికృతము. కార్మైకిల్ దొరవారి యుత్తరువు మేరకు రాఘవాచార్యులు విర్మించిన ఆంధ్రదేశ చరిత్రము ముద్రితము కావలసిన రచనము. ఈ కవి పూర్వులలో నొకఁడగు రాఘవాచార్యుఁడు షట్శాస్త్ర విద్ధీ విఖ్యాతుఁడయి నూజివీటి సంస్థాన పండితుఁడుగా నుండెనఁట!

రాజా రంగయ్యప్పారాయబహద్దరు

రాజా శ్రీ రంగయ్యప్పారాయబహద్దరుగారు రచింపఁజేసిన 'పారసీక

* నిడుదవోలు వేంకటరావు, అభినవ పండితరాయలు : అవధానప్రతిభ. భారతి, 1960, ఫిబ్రవరి, పుటలు 40—48.

ధరాధీశచరిత్రము' చారిత్రకకావ్యములలోఁ బ్రశస్తమయినది. గ్రంథకర్త లక్ష్మణాచార్య సుకవి. కాని యందచ్చుపడిన యొక్క యాశ్వాసము మాత్రము లభ్యమగుచున్నది. అప్పారాయనృపాలుని ఆస్థానవిద్వాంసులగు గోపాల కృష్ణాచార్యులు శోభనాద్రీశ వైభవ మను సంస్కృతచంపూప్రబంధరచయితలు. ఇది రామాయణకథాత్మకమగు బృహత్కావ్యము. రాజా రంగయ్యప్పారాయ బహద్దరువారు అముద్రితగ్రంథచింతామణికి నిత్యపోషకులుగా నుండిరి. వీరి ప్రాచ్యవిద్యాభిమానమధికము. కవిపండితపోషణము వీరి నిత్యకృత్యములలో నొకటి. వీరు సంస్కృతాంధ్రపారసీకములలో పటిష్ఠమైన పాండిత్యముగలవారు. పారసీభాషలోని 'షహనామా'కు తెలుఁగుసేఁతను సంతరించిరి. వీరి యాస్థాన విద్వాంసులు నల్లాన్‌చక్రవర్తి సంపత్కుమారలక్ష్మీనృసింహాచార్యులచే పూరింపఁ బడిన సమస్యాపద్యములు పెక్కులు అముద్రితగ్రంథచింతామణిలో ప్రచురితమయినవి.

చర్ల భాష్యకారశాస్త్రిరచితమగు 'మేరాధీశసద్దార్థశతకోటి' అను సంస్కృతకృతి కృతికర్త సర్వంకషపాండితీప్రదర్శకమగునది. ఈయన కాకరపల్లిగ్రామవాస్తవ్యులగు చర్ల కామమాంబా వేంకటశాస్త్రుల పుత్రుఁడు. బెజవాడలోని శ్రీ రంగయ్యప్పారాయ కళాశాల ఈ ప్రభువుల స్మృత్యర్థము రూపెత్తినది.

రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరు

రాజా శ్రీ రంగయ్యప్పారాయబహద్దరుగారి దత్తపుత్రులగు వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారు కావ్యకళాప్రపూర్ణులు. కళాపోషణము, కావ్యనిషేవణము—ఈ రెండును వారి జీవితమునందలి పరమార్థములు. 1927 లో కాకినాడలోజరిగిన యాంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షిక సభకు వీ రధ్యక్షులు. రామదాసు, జ్యోతిర్లీల, గోవర్ధనోద్ధారణము మొదలగునవి వీరు రచించిన నాటకములు. ఆంధ్రగీతగోవిందము, ఆంధ్రాష్టపదులు, శోభనాచల మాహాత్మ్యము మొదలగునవి వీరు సంతరించిన కమనీయ కావ్యములు. 'జ్యోతిర్లీల' యను నైదంకములుగల నాటకము సరిక్రొత్తరీతులలో రూపెత్తిన రచనము. కృతికర్తలను గాదని తత్కృతులపరముగా పూర్వకావ్యస్తుతిని నెఱపుట రాజాగారి నెఱజాణతనమును సూచించును. జ్యోతిశ్శాస్త్ర విశేషములను దృశ్యరూపమున వ్యక్తపఱుచుట నాటకకర్త ముఖ్యోద్దేశము. పురుషప్రయత్నమునకు ప్రకృతిసత్వములు స్వాధీనములని నిరూపించుట యీ కథయందలి పరమార్థము. త్రిభంగి, ధ్వని, చంద్రవర్త్మ, నారి, శ్రీ, స్త్రీ, మృగీ, పంక్తి, సమానీ మొదలగు అపూర్వవృత్తములిందు రచితము. భూమికా వివరణ పట్టికలో ఆయా భూమికల ఆహార్యాదులును వర్ణ్యములు.

'....వేంకటాద్రివిభుఁడున్ దా గీతగోవింద నృ
త్యత్ప్రియూషపరుండు, ప్రోల్లసిత రాధాకృష్ణ కేళీకళా
తాత్పర్యజ్ఞుఁ డనేక కావ్య ఘటనాదక్షుండు, సత్సాహితీ
హృత్పద్మాంతర భోగభోగి, అతఁడెంచేవెల్గు నిశ్చింతుఁడై'

ప్రసిద్ధులగు తిరుపతివేంకటకవులు వెంకటాద్రిఅప్పారావుగారిని దర్శించి సమ్మానములను బడసిరి. ఆ సందర్భమున తిరుపతిశాస్త్రిగారు చెప్పిన పద్యమిది:

'కవివై, భూపతివై, సదా సుమతివై, కల్యాణివై, నిత్యమా
ర్జవ మొప్పారఁగ నూజివీట సుఖివై రాజ్యంబు పాలించు ని
న్నవలోకించి నదృష్టమిప్పటికి సంప్రాప్తించె నయ్యూరు రా
జవరా! తిర్పతిశాస్త్రికిన్ సుకవితాసాఫల్య మింపారఁగన్'

—నానారాజ. ఉత్తర. 467.

ఈ సందర్భమునందే నూజివీటి కోటలో వేంకటాద్ర్యప్పరావుగారు రచించిన 'రామదాస' నాటకప్రదర్శనము జరిగినది. ఈ నాటకరచనను తత్ప్రయోగ కౌశలమును ప్రస్తుతించుచు తిరుపతివేంకటకవులు పద్యములు చెప్పిరి. అప్పారావుగారిచే సత్కరింపఁబడిన వారిలో కళాప్రపూర్ణ చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహముగారొకరు.*

నూజివీటి ప్రభువుల మఱియొక రాజధాని శనివారపుపేట. శనివారపుపేట జమీందారు నారయ్యప్పారావుగారిని తిరుపతి వేంకటకవులు దర్శించి సమ్మానము లందిరి.

నూజివీటి కోవలోని ముసునూరు పాలకులగు రామచంద్ర అప్పారావు గారు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల పారసీకభాషలలో మంచి పాండిత్యము కలవారు. వీరు 1862 లో జన్మించి 1889 లో ఒమికివచ్చిరి. తిరుపతివేంకటకవులు, కాశీ కృష్ణాచార్యులు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ మున్నగు కవి పండితులను బెక్కురను సమ్మానించిరి. వారికి వార్షికములనుగూడ నేర్పఱిచిరి. వీరు 1909 లో మరణించిరి. వీరి నిర్యాణముపై తిరుపతివేంకటకవులు చెప్పిన పద్యములు రాజాగారి పాండిత్య దాతృత్వ సౌహార్ద మార్దవములను బట్టియిచ్చునట్టివి:

'రాజులు లేరె లోకమున? రాజులుగాఁగలరేమి లాభ? మీ
తేజము రంజకత్వమును దేఁకువ, లోఁకువగాని శక్తియున్
భోజునివంటి పాండితియుఁ బొల్చెడివాఁడెవఁడో వచింపు, మిం
కీ జనపాలురందు, ధరణీశశిఖామణి! యప్పరాడ్విభూ!'

ఈ రామచంద్రఅప్పారావుగారికి విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి అనార్కలీ నాటకము కృతి యీఁబడినది. కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు రామచంద్రఅప్పా

* చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము, స్వీయచరిత్రము, ఆంధ్రరాష్ట్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ప్రచురణము, 1944, పు. 376.

రావుగారిని దర్శించి ప్రశంసించిన పద్యము :

'అవనీకాంతను బెండ్లియాడి, తదిగా కజ్జాలయాహ స్తప
ల్లవముంబట్టితి, పంతబోక వివిధాలంకార మాన్యాత్మయా
కవితాకన్యను గౌఁగిలించి తిఁక నో క్ష్మానాథ! మాకెట్టు లీ
భువి వర్ణిత్వము సల్పఁగాఁగలుగునో ముస్నూర్ క్షమాఖండలా'*

ఈ రామచంద్రఅప్పారావుగారి పుత్రులగు సింహాద్రిఅప్పారావు బహద్దరు గారును, రాజగోపాలఅప్పారావు బహద్దరుగారును కవితాపోషకులు. ప్రతిజ్ఞా శాంతనవము మొదలగు ప్రశస్తకృతులను వీరు ఆదరించిరి. ధర్మఅప్పారావు వంశమునందు జన్మించిన వీరు తమ పూర్వుల కీర్తిని నిలుపఁబెట్టినవారు.

రాజా రంగయ్యప్పారావుబహద్దరు

వుయ్యూరు వెంకటాద్రి అప్పారావుగారి తనయులు రంగయ్యప్పారావు బహద్దరుగారు ఉన్నతవిద్యాపట్టభద్రులు. ఆంధ్రప్రదేశ సాంస్కృతిక వ్యవహార శాఖామాత్యులుగా, ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీ ప్రోత్సాహకులుగా, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము సెనేట్, సిండికేట్ సభ్యులుగా, విశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులుగా, ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషదధ్యక్షులుగా వీరు కావించిన విద్యాసంబంధమైన కృషి విస్మరింపరానిది. ధర్మాప్పరాయల ధర్మసంతతికిఁ జెందిన నిర్మలమూర్తి యగు అప్పారాయబహద్దరుగారు అనేకకృతులను కృతినొందిన సుకృతులు. దురిసేటి వేంకటరామాచార్యుల 'అనార్కలి' యను ఆధునిక పద్యకృతి, యత్తోజు మాధవాచార్యుల 'మధువలయము' అను పద్యకృతి మొదలగునవి వీరు అంకితముపొందిన గ్రంథములలో కొన్ని.

'అహహ వేంకటనారసింహాప్పరాయ
భూతలేంద్రున కెంతటి భూతదయయొ
యిమ్మహోదారు సత్కథలెల్లఁ దిశల
గానమొనరించెదరు పుణ్యకరములనుచు'

అని పారసీక ధరాధీశ చరిత్రమునందుఁ బ్రస్తుతింపఁబడిన ధర్మఅప్పారాయ ప్రభువర్యుల స్మృతిచిహ్నము నేఁటి నూజివీటిలోని కళాశాల.

* అవధానయాత్ర, పు. 162.

ఉపజీవ్య గ్రంథసూచి

1. ఆంధ్రవిజ్ఞానము.
2. తెలుగువిజ్ఞానసర్వస్వము, సంపుటము, 3, పుటలు 1171—1175.
3. అముద్రితగ్రంథచింతామణి సంపుటములు.

4. శ్రీరాం వీరబ్రహ్మకవి, నానారాజన్యచరిత్రము, పుటలు 124–146.

5. A. Vadivelu, The Aristocracy of Southern India, Vol. I, pp. 182–191; Vol. II, pp. 32–73.

6. V.L. Sastri, Encyclopaedia of the Madras Presidency and the Adjacent States, pp. 425–429.

7. M.A.M.P., Vol. I, p. 59.